

L'ús de les metàfores en el discurs educatiu.

Manel Real i Canut

Treball de Fi de Grau

Salvador Cardús i Ros

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Universitat Autònoma de Barcelona

23 de maig de 2016

Índex

1. PRESENTACIÓ.....	2
2. MARC TEÒRIC.....	3
3. JUSTIFICACIÓ METODOLÒGICA.....	5
4. MODEL D'ANÀLISI.....	6
5. RESULTATS.....	7
6. CONCLUSIONS.....	10
7. BIBLIOGRAFIA.....	11
8. ANNEXOS.....	12

1. Presentació

*“Etimològicament, la metàfora s’associa al moviment, essent per al llenguatge allò que les migracions són per a les relacions socials: a través del canvi de les relacions de les paraules en l’espai, movent-les dels seus territoris familiars, creen significats híbrids multiculturals [...] El desig pels significats literals és semblant al desig xenòfob de mantenir una inalterable manera de ser original, o a la por que té l’imperialisme davant de les diferències que no és capaç de colonitzar.” (Game y Metcalfe a *Passionate Sociology*)*

La present cita extreta d’Ann Game i Andrew Metcalfe a *Passionate Sociology* il·lustra, millor del que jo ho pugui fer, l’objectiu d’aquest treball. En ella, els autors exposen una concepció de la metàfora que, per contra de la desitjada literalitat d’algunes perspectives científiques en el llenguatge, actua com a transformadora de les paraules fent immigrar els significats d’algunes cap a altres. Si bé des d’un nivell social el paper de la metàfora s’ha relacionat amb un procés creatiu del llenguatge propi de l’art i la retòrica, des d’una vessant sociològica la metàfora esdevé un mecanisme fonamental per a l’estudi de l’epistemologia de la ciència.

Prenent el diccionari, la metàfora es defineix com una “figura retòrica que consisteix a emprar un mot que expressa literalment una cosa per a expressar-ne una altra que té una certa semblança amb aquella”. No obstant, és en el diccionari etimològic on se’ns presenta una altre connotació: provinent del grec *metaphorà*, metàfora deriva del mot compost *metapherein*, del qual *meta* significa “més enllà” i *pherein* “portar”. La seva etimologia mostra com es tracta d’una paraula que “d’antic ha anat penetrant en l’ús vulgar, i el poble se l’ha apropiada, interpretant malèvolament el sentit amb el matis de trampa o falsificació”, de manera que termes com “barreja” o “impuresa” han acabat relacionant-se amb ella (Coromines, 1990).

Adoptant la concepció que Game i Metcalfe mostren en la cita, i partint de les primeres pistes que la cerca etimològica de la paraula ens dóna, aquest treball pretén observar com els marcs mentals a través dels quals coneixem la realitat s’estructuren metafòricament, permetent la comprensió d’una realitat molt complexa.

Per a fer-ho, s’ha pres com a àmbit d’observació l’escola, considerant que la pròpia existència de les diferents teories de la disciplina ja semblen mostrar algunes metàfores en les seves concepcions sobre l’educació. En conseqüència, s’han realitzat diferents entrevistes a professors i professores per tal d’observar, per mitjà del seu discurs, com les seves concepcions sobre l’educació, el paper dels professors o el paper dels alumnes, entre d’altres, presenten (o no) diferents metàfores.

2. Marc teòric

Tenint en compte que les metàfores i els marcs mentals esdevenen els dos conceptes principals del treball, s'han considerat oportunes les perspectives de Lakoff i Johnson a *Metaphors we live by*, i de Game i Metcalfe a la seva obra *Passionate sociology* per a l'anàlisi de les metàfores, i l'obra d'Erving Goffman *Frame analysis* per al dels marcs mentals.

Les metàfores. Pensament i acció

Dins la literatura existent sobre les metàfores, l'obra de Lakoff i Johnson ha esdevingut un dels referents en els darrers anys. Per ells, lluny de ser un recurs de la imaginació poètica, la metàfora "impregna la vida quotidiana, no només el llenguatge, sinó també el pensament i l'acció. El nostre sistema conceptual ordinari, en termes del qual pensem i actuem, és fonamentalment de naturalesa metafòrica" (Lakoff i Johnson, 1986: 39).

Segons Lakoff i Johnson (1986), existeixen tres tipus de metàfores: les orientacionals, les quals fan referència a l'orientació espacial d'uns conceptes en base a altres; les ontològiques, les quals ens permeten categoritzar, agrupar i quantificar les nostres experiències més abstractes en termes d'objectes i substàncies, i les estructurals, on un concepte s'estructura a través de les característiques d'un altre.

De tota l'obra de Lakoff i Johnson, destaquen dues característiques que esdevenen les més pertinents en relació a la problemàtica: en primer lloc, "donat que les expressions metafòriques del nostre llenguatge es troben enllaçades amb conceptes metafòrics d'una manera sistemàtica, podem utilitzar expressions lingüístiques metafòriques per estudiar la naturalesa dels conceptes metafòrics i aconseguir una comprensió de la naturalesa metafòrica de les nostres activitats" (Lakoff i Johnson, 1986; 43). En conseqüència, sembla que una anàlisi del discurs i les expressions dels individus permet l'observació d'aquestes estructures metafòriques. En segon lloc, destaca el fet que la mateixa sistematització metafòrica d'un concepte en termes d'un altre destaca i oculta, al mateix temps i necessàriament, uns aspectes del concepte en qüestió. Al posar atenció a uns aspectes en concret d'un concepte, ens oblidem d'altres aspectes i dimensions que també serien possibles. Així, l'anàlisi d'un concepte metafòric i la descoberta de la seva naturalesa metafòrica poden permetre l'observació de la norma d'un concepte en el sentit comú i quotidià i, alhora, l'arbitrarietat d'aquesta norma amb totes les seves altres possibilitats de significat.

En una mateixa línia, Game i Metcalfe defensen que "una comprensió del joc metafòric té profundes implicacions per a la pràctica sociològica" (Game i Metcalfe, 1996; 47). Una de les seves aportacions més significatives és que el mateix concepte literal és el resultat d'una metàfora, i com la mateixa literalitat es tracta d'una manera metafòrica de veure el món com si d'una realitat completament externa en forma de text es tractés. Conseqüentment, cal entendre que les metàfores, així com el llenguatge, no tenen una naturalesa existent per si mateixa, sinó que el seu significat varia en funció de la relació de les paraules amb el context.

De fet, els autors assenyalen que la mateixa prosa habitual en els textos acadèmics recorre inevitablement a les metàfores, ja que fins i tot l'etnografia més extensa no pot oferir una

descripció total de la interacció social més curta (Game i Metcalfe, 1996), motiu pel qual resulta necessari acudir a les metàfores per explicar aquesta complexitat.

Frame analysis. Els marcs mentals

Un dels principals estudis sobre l'estructuració de l'experiència és el realitzat per Goffman, qui s'interessa per la manera com els individus percebem i interpretem la realitat del món. Partint d'una perspectiva situacional, l'autor assegura que davant una interacció, la pregunta fonamental que es fan els individus és "Què està passant aquí?" (Goffman, 2006). La necessitat per part dels individus de convertir la situació en una experiència intel·ligible, d'entendre la interacció per poder anticipar allò que s'espera de l'altre individu, es converteix en possible gràcies a l'aplicació dels marcs mentals d'experiència.

En conseqüència, els marcs de referència no només possibiliten l'establiment d'algun sentit per a l'individu davant l'escena, sinó que també donen sentit a la seva pròpia implicació: "tots els marcs suposen expectatives de tipus normatiu respecte a la profunditat i la plenitud amb la qual l'individu s'implicarà en l'activitat organitzada pels marcs" (Goffman, 2006; 359). Amb altres paraules, l'aplicació d'un marc comporta unes expectatives sobre la manera d'actuar esperables davant una situació concreta.

Tot i que l'objectiu a l'aplicar els marcs (de manera conscient o inconscient) és la intel·ligibilitat de la situació per part de tots els participants, Goffman assegura que no hi ha una sola resposta sobre què està succeint en la situació. Així, és possible que davant una mateixa situació existeixi més d'un marc mental, de manera que els individus interpretin i organitzin la seva activitat de maneres diferents. Aquesta multiplicitat de marcs davant d'una situació, tot i que en dificulta l'anàlisi no el fa impossible (Goffman, 2006).

La problemàtica específica. Una estructura metafòrica de l'experiència

Aquesta relació entre les metàfores i els marcs mentals resulta el punt principal teòric per a la posterior realització del treball empíric. Tenint en compte el marc teòric, s'observa com els marcs d'experiència tant àmpliament estudiats en les ciències socials semblen estructurar-se metafòricament. De fet, en una de les altres obres de Lakoff sobre les metàfores titulada *Don't think of an elephant!* (2011), el mateix autor fa referència explícita al concepte de *frame* del qual Goffman n'ha contribuït.

En conseqüència, les diferents metàfores amb què els individus estructuren les seves experiències permeten diferents comprensions de la realitat. Així, davant d'una mateixa situació, els individus presentaran diferents metàfores a través de les quals interpretaran i organitzaran tant la seva percepció sobre la situació, com el seu paper i el de la resta de participants. L'anàlisi de les diferents metàfores, doncs, permetrà observar quins aspectes d'un concepte es destaquen i s'oculten, fent comprendre només algunes de totes les dimensions possibles del concepte, i quines possibles implicacions té això per a l'acció dels individus.

3. Justificació metodològica

L'objectiu d'aquest treball és el d'observar com els individus presenten diferents estructures metafòriques de les seves experiències dins d'una mateixa situació, cercant les diferents metàfores que organitzen la seva interpretació i participació en una escena qualsevol.

En concret, el camp d'observació escollit per a la realització d'aquest objectiu és l'àmbit de l'escola. El motiu d'elecció ha sigut l'existència de diverses teories des de la sociologia de l'educació les quals semblen basar-se, a priori, en diferents metàfores. Un exemple d'això seria la teoria del capital humà, la qual definint-se sota la metàfora "l'educació és una inversió", sembla estructurar tota la interpretació i la participació en l'educació en els termes habituals d'inversió.

Amb aquesta finalitat, i tenint en compte que com Lakoff i Johnson mostren, és possible analitzar a través de les expressions lingüístiques metafòriques l'estructura metafòrica de l'experiència, l'anàlisi del discurs que professors i professores puguin tenir esdevé fonamental per a la cerca de diferents metàfores sobre la interpretació que fan de l'educació, els diferents papers dels professors i els alumnes, així com les diferents dimensions econòmiques, polítiques i culturals de l'àmbit educatiu. En conseqüència, s'ha considerat que la tècnica qualitativa metodològica més pertinent per a l'anàlisi és l'entrevista.

En concret, partint de la operativització dels conceptes realitzada en el posterior model d'anàlisi (veure guió entrevista Annex 2), s'han realitzat 11 entrevistes semiestructurades a 7 dones i 4 homes tots ells professors i professores de primària, en 9 casos, amb una professora pertanyent a educació infantil i un professor pertanyent a educació secundària de manera que les unitats d'anàlisi fossin el més completes possible.

El camp d'observació han sigut dues escoles de primària d'una mateixa població: una de caràcter públic, sota un discurs fortament marcat per a una pedagogia i un ensenyament progressista i obert a tothom, i una altra de caràcter privat-concertat pertanyent a una fundació religiosa i amb un clar discurs innovador quant a la pedagogia. Es considera que l'elecció d'aquestes dues escoles amb un caràcter diferent assegura, dins el possible, la significació de la mostra. Un cop realitzades les entrevistes, s'ha realitzat l'anàlisi del discurs de les diferents unitats en relació al model d'anàlisi per construir, posteriorment, una taula de doble entrada que permetés observar els resultats del treball empíric i les conseqüents conclusions del treball.

Cal dir, doncs, que les limitacions metodològiques per raons de temps i recursos d'aquest treball fan que tots els posteriors resultats extrets siguin necessàriament línies de futur de treball. Durant la contrastació entre el treball empíric i el marc teòric, s'ha observat com apareixien noves dimensions que semblaven interessants per a l'anàlisi de la problemàtica, mostrant que un procés de recerca en espiral, amb diferents anades i tornades al camp d'observació, és el més adequat.

4. Model d'anàlisi

El model d'anàlisi d'aquest treball sorgeix de la relació entre les metàfores i els marcs mentals observada en la problemàtica específica. Així, les hipòtesis principals són:

- L'ús de diferents metàfores en l'estructura de l'experiència comportarà diferents interpretacions i participacions per part dels professors i les professores de l'educació.
- En funció de l'escola i el seu nivell socioeconòmic, els professors i les professores presentaran una diferent estructura metafòrica de les seves experiències sobre l'educació.

Així, s'ha realitzat la següent operativització dels conceptes:

Taula 1- Operativització dels conceptes. Font: elaboració pròpia

Variable	Dimensió	Indicador
Nivell socioeconòmic	Nivell socioeconòmic mitjà-alt	-Trajectòria laboral o acadèmica (professor/alumne) -Lloc de residència -Dedicació laboral dels pares -Activitats temps d'oci
	Nivell socioeconòmic baix	
Metàfores sobre l'educació	Estructurals	-Percepció sobre l'educació i l'escola -Percepció política sobre l'educació -Percepció econòmica sobre l'educació -Opinió paper dels professors en l'educació i l'escola -Opinió paper dels alumnes en l'educació i l'escola -Percepció problemes de l'educació i l'escola
	Orientacionals	
	Ontològiques	

5. Resultats

Els resultats obtinguts a partir de l'anàlisi del discurs (vegeu la taula 1 de síntesis a Annex) presenten tres metàfores generals sobre la interpretació i participació en l'educació.

Tres metàfores sobre l'educació

En primer lloc, trobem un grup d'entrevistats que, indiferentment del nivell socioeconòmic de l'escola, s'engloben dins la metàfora ontològica "l'educació és un camí". Exemples d'això en serien l'entrevistada 3 "Per mi, l'educació és ajudar als nens i nenes a buscar un camí... sonarà super utòpic i tal eh, però el meu objectiu és que els nens entenguin que el més important en aquesta vida és ser feliç", o l'entrevistat 4 per qui l'educació és "ajudar a descobrir... que passa a l'entorn, ajudar a descobrir que et passa a tu mateix". Aquests individus interpreten el seu rol de professor sota la metàfora estructural "el professor és una guia", entenent el seu paper com d'acompanyant en aquest camí. L'entrevistada 1 n'és un exemple quan defineix el seu paper com "d'acompanyar. Jo penso que el procés d'aprenentatge és seu, el camí és seu, i jo estic allà per facilitar les condicions i acompanyar en aquest procés, però els protagonistes són ells", o l'entrevistada 5 qui afirma que "crec que és més important sobretot l'acompanyament que fem en el desenvolupament del nen". Així, en el discurs d'aquests entrevistats hi surten reiteradament expressions com "l'escola és la primera estada", "buscar", "descobrir que passa a l'entorn" o "saber moure's pel món", totes elles pròpies del concepte camí i no del d'educació. Així com en un camí hi ha diferents estades, i cal tenir una guia per conèixer quin és l'entorn i saber com moure's pel món si es vol arribar al punt final objectiu del camí, aquests professors i professores interpreten i participen l'educació de la mateixa manera.

En segon lloc, un segon grup s'incorpora dins la metàfora ontològica "l'educació és un jardí". Exemples d'aquesta metàfora en serien l'entrevistada 1, qui defineix l'educació com "una feina preciosa perquè tens a les teves mans individus en un moment en el que estan en capacitat d'absorció màxima, llavors poder ajudar al seu creixement" i que "forma part de la teva feina acompanyar en tot aquest creixement a aquestes persones i mirar de marcar-los tot el que puguis en aquelles coses emocionals que creguis que són importants pel seu dia de demà" o l'entrevistada 7, qui defineix "l'educació en el meu cas, des del punt de vista dels petits, és bàsicament ajudar-los a créixer". Aquests professors i professores interpreten el seu rol sota la metàfora estructural "el professor és un jardiner", fet que podem observar clarament en l'entrevistat 11 "els alumnes són el centre, i tu (el professor) el que fas és una mica retallar, anar podant perquè cadascú tingui la seva forma no, la forma perquè cadascú agafi el que li falta o el que li sobra", o en l'entrevistada 3, la qual creu que als alumnes "els marques, a aquests nens els marques". De la mateixa manera que un jardiner cuida les plantes del seu jardí regant-les, retallant-les o podant-les segons les seves necessitats perquè creixin correctament, els professors i les professores d'aquesta metàfora interpreten l'educació així on ells hi tenen un rol predominantment de jardiner. Dins d'aquesta metàfora, trobem també entrevistats de les dues escoles observades indiferentment.

Finalment, un tercer grup d'entrevistats s'inclouen dins la metàfora "l'educació és un sistema". Exemples d'això serien l'entrevistat 2 "Jo crec que l'educació és transmissió de coneixements, però també de procediments i actituds", o l'entrevistada número 8, qui defineix l'educació

com “a veure, bàsicament penso que és la interacció entre el que pot donar un coneixement i el que el pot aprendre”. Els professors que s'inclouen aquí interpreten el seu paper sota la metàfora “el professor és un transmissor”. Il·lustracions d'això serien l'entrevistat 2, qui defineix el seu rol com “puc transmetre coneixement, però també he de transmetre procediments i maneres de fer, recursos no?”, alhora que com a professor “has de donar-los (als alumnes) eines” o l'entrevistat 10, qui assegura que “es tracta d'anar collant, en el bon sentit de la paraula, mica en mica als nois perquè vagin aprenent allò que les competències marquen”. Per tant, igual que en un sistema de transmissió hi trobem un emissor, el qual transmet quelcom a un receptor, i que si aquesta recepció no és correcte cal donar eines, collar o tenir recursos per arreglar-lo, els professors que interpreten l'educació sota aquesta metàfora utilitzen aquestes mateixes característiques. En la mateixa línia, aquesta metàfora presenta individus de les dues escoles diferents.

Els marcs d'estructuració metafòrica

Així, la taula de doble entrada (vegeu taula 1 Annex) mostra com la majoria dels individus que es conformen sota les metàfores “l'educació és un camí” i “l'educació és un jardí”, comparteixen una mateixa percepció: en el seu discurs, atorguen un paper actiu als alumnes, com podem observar en l'entrevistada 1 “se'ls hauria d'atribuir un paper encara més actiu...han de fer moltes coses...no han de memoritzar i prou, han de conviure...no se, han de ser molt més protagonistes”. Una de les expressions que més es repeteixen és la que podem observar en l'entrevistada 5, qui afirma que alumnes “han de tenir un rol molt actiu i participatiu perquè ells són el centre del seu propi aprenentatge”. Quant a la percepció econòmica, tots ells (amb l'única excepció de l'entrevistada 7) solen compartir que manca una inversió per part de l'estat per tenir més recursos humans. Així, una de les cites més repetides és la que ens mostra l'entrevistat 4 “no cal que ens donin taules noves, cadires noves, edificis nous, no, no. Falta personal, això és la qualitat”. De la mateixa forma, la percepció política més generalitzada és que els diferents partits polítics que entren al govern fan un ús polític de l'educació. Aquest fet queda ben il·lustrat en l'entrevistada 9, qui argumenta “Jo crec que això (els canvis de llei d'educació) és més política i que afecta més als polítics i als canvis polítics que hi hagi, les discussions... és a dir, arriba el nou govern pues ho canviem tot”. Finalment, pel que fa al fracàs escolar destaca aquí com a opinió majoritària que la causa principal es troba en el sistema escolar, el qual no motiva a l'alumne, o en les famílies desestructurades que dificulten el rendiment de l'alumne. Com exemplifica l'entrevistada 1, “crec que una part important és que l'escola tradicional només treballa d'una manera”.

Per contra, els individus que s'identifiquen amb la metàfora “l'educació és un sistema”, solen atorgar un paper passiu a l'alumne de simples receptors d'aquests coneixements transmesos. En aquesta línia, l'entrevistat 2 assegura que els alumnes “han de saber coses, saber fer coses i saber estar. I a vegades, veiem que els nanos no han après a saber estar... o no saben fer per molt que sàpiguen”. En la percepció econòmica, gairebé tots ells solen percebre que allò que falta són recursos materials. L'entrevistat 6 comenta “tinc companys que no tenen fibra òptica, i et demanen per exemple diferents activitats que només són possibles amb les noves tecnologies”. Quant a la percepció política, predominen aquí les lectures tècniques de les lleis. L'entrevistat 10 ho il·lustra així “les lectures que en fem de les lleis en les escoles ja és una lectura filtrada, no en fem una lectura política, diguem o ideològica, en fem una tècnica, per

distribuir l'horari, el currículum...". Finalment, aquests professors acostumen a trobar la causa del fracàs escolar en l'alumne mateix. L'entrevistat 2 afirma en aquesta línia "jo penso que el punt fonamental són les capacitats. No tots els alumnes tenen les mateixes capacitats, i dir que si 9 de cada 10 no surten endavant estem fracassant, ho veig complicat". De la mateixa forma, l'entrevistat 6 comenta: "una miqueta les causes són la pèrdua d'aquesta cultura de l'esforç per part dels alumnes, no? Que tot és fàcil, i tot és divertit. Allò que costa una miqueta més, la immediatesa del tot...".

Les paradoxes

Si bé els marcs d'estructuració metafòrica mostren com els diferents professors identificats en una mateixa metàfora tenen unes mateixes percepcions sobre l'educació i la participació, resulta interessant observar dues paradoxes que, de manera reiterada, apareixen en aquestes caracteritzacions.

La primera paradoxa apareix en la relació entre el paper que donen els professors als alumnes i les causes que s'atribueixen al fracàs escolar. Mentre que els professors que utilitzen les metàfores "l'educació és un camí" i "l'educació és un jardí" defensen que l'alumne és el centre de l'aprenentatge i el protagonista del procés educatiu, cosa que semblaria atribuir un paper actiu a l'alumne, en altres preguntes sobre diferents dimensions com ara el fracàs escolar aquests atribueixen les causes a factors externs a l'alumne com el sistema escolar o la família. Paradoxalment, es dona la situació que si bé a nivell discursiu aquests professors atorguen un paper participant a l'alumne, en les descripcions de les pràctiques es desresponsabilitza a l'alumne traient-li tot protagonisme. Per contra, succeeix el mateix però a la inversa amb els professors que s'identifiquen sota la metàfora "l'educació és un sistema". En un nivell discursiu, aquest presenten un rol de l'alumne predominantment passiu, on el seu únic paper és el de receptor d'uns coneixements que els són transmesos. Tanmateix i paradoxalment, aquests mateixos professors atorguen a la pràctica les causes del fracàs escolar als alumnes, responsabilitzant-los d'una falta d'esforç o defensant que no tothom pot tenir èxit en el sistema actual d'educació.

La segona paradoxa es localitza en la percepció econòmica de les diferents estructures metafòriques. Si la majoria de professors que segueixen una metàfora de "l'educació és un camí" o "l'educació és un jardí" comparteixen una visió ideològica de l'educació, autoidentificant-se com a progressistes i innovadors davant les diferents pedagogies i criticant les formes tradicionals educatives, quan se'ls pregunta sobre la percepció econòmica tots ells infravaloren i menyspreen els recursos materials i tecnològics davant dels humans, cosa que no succeeix en aquells professors que es defineixen sota la metàfora "l'educació és un sistema". Paradoxalment, doncs, es dona també la situació on professors amb un discurs fortament marcat a favor de la innovació i la progressió en l'educació, acaben mostrant unes pràctiques més tradicionals o conservadores que aquells qui a priori semblarien més propensos a causa d'aquest refús cap a les tecnologies.

6. Conclusions

En la contrastació del model d'anàlisi plantejat amb els fets, observem com els resultats mostren que la primera hipòtesi es compleix. Com es pot veure en la taula de doble entrada (vegeu taula 1 Annex), la majoria de professors que parteixen d'una mateixa metàfora sobre l'educació semblen tenir, alhora, unes mateixes percepcions sobre la resta de dimensions de l'educació com ara el seu paper de professor, el paper dels alumnes, la percepció econòmica o ideològica de l'educació i les causes del fracàs escolar que difereixen d'altres metàfores. Aquest fet s'ha vist clarament marcat per la diferència entre els professors inscrits en les metàfores "l'educació és un camí" o "l'educació és un jardí", i els corresponents a la metàfora "l'educació és un sistema". Així, sembla confirmar-se que a partir de la interpretació d'una metàfora, es construeix un marc mental que interpreta d'una mateixa manera entre els professors que l'adopten les altres metàfores sobre la resta de dimensions i participacions de l'educació.

No obstant, els resultats mostren també com la segona hipòtesis no es compleix. El fet que en diversos casos s'hagin inscrit sota una mateixa metàfora professors pertinents tant a l'escola de caràcter públic com la de caràcter privat, juntament amb la falta d'elements socioeconòmics que hagin esdevingut importants per a la configuració dels diferents marcs mentals, fan descartar aquesta. Tanmateix, al llarg del treball empíric, a mesura que s'anava observant que la variable socioeconòmica no era rellevant, ha esdevingut important una altre que no s'havia tingut en compte en el model d'anàlisi, això és, el gènere. Dit d'altra manera, algunes interpretacions del paper del professor i el rol de l'alumne semblaven mantenir una gran similitud entre algunes entrevistades femenines, les quals relacionaven el paper de professora amb el de mare, i diferien, alhora, dels entrevistats masculins qui no presentaven cap relació d'aquest tipus. En conseqüència, mentre algunes entrevistades mantenen una relació de cura dins l'escola amb els alumnes, la majoria d'entrevistats es centren en la qüestió més "tècnica" del seu paper de professor.

D'aquesta manera, el present treball suggereix la importància de fer un estudi més profund de les metàfores que utilitzen els professors en l'educació per tal d'entendre quines són les conseqüències d'aquestes en les seves actuacions. Tenir en compte el possible paper de la variable de gènere en la configuració de les interpretacions i participacions que tant professors com professores realitzen, esdevé una línia de futur per un treball sobre la qüestió. Així mateix, caldria desenvolupar la significació que tenen les paradoxes descobertes en l'ús d'aquestes metàfores, amb l'objectiu d'observar les possibles conseqüències de les contradiccions que es donen entre el discurs dels professors i la seva pràctica.

Sigui com sigui, aquest treball suggereix "portar més enllà" el paper de les metàfores en les ciències socials.

7. Bibliografia

- Coromines, J. (1990) Diccionari etimològic i complementari de la llengua. Curial Edicions Catalanes (3a ed)
- Game, A; Metcalfe, A. (1996) Passionate sociology. SAGE publications. London
- Goffman, E. (2006) Frame Analysis. Los marcos de la experiencia. CIS. Madrid.
- Lakoff, G; Johnson, M. (1986) Metáforas de la vida cotidiana. Ediciones Cátedra. Madrid
- Lakoff, G. (2011) No pensis en un elefant! Llenguatge i debat polític. Editorial Viena.

8. Annexos

Annex 1: taula de doble entrada estructures metafòriques dels entrevistats/es.

Professors/es	Metàfora Educació	Paper professor	Paper alumne	Percepció econòmica	Percepció política	Causa fracàs escolar
Entrevistada 1	L'educació és un jardí	El professor és una guia	Actiu	Recursos humans	Lectura ideològica	Sistema escolar
Entrevistat 2	L'educació és un sistema	El professor és un transmissor	Passiu	Recursos materials	Lectura tècnica	Alumnes
Entrevistada 3	L'educació és un camí	El professor és un jardiner	Actiu	Recursos humans	Lectura ideològica	Sistema escolar o família
Entrevistat 4	L'educació és un camí	El professor és una guia	Actiu	Recursos humans	Lectura tècnica	Sistema escolar
Entrevistada 5	L'educació és un jardí	El professor és un jardiner	Actiu	Recursos humans	Lectura ideològica	Sistema escolar o família
Entrevistat 6	L'educació és un sistema	El professor és un transmissor	Passiu	Recursos materials	Lectura tècnica	Família
Entrevistada 7	L'educació és un jardí	El professor és un jardiner	Actiu	Recursos materials	Lectura ideològica	Família
Entrevistada 8	L'educació és un sistema	El professor és un transmissor	Passiu	Recursos materials	Lectura ideològica	Alumne
Entrevistada 9	L'educació és un camí	El professor és una guia	Actiu	Recursos humans	Lectura ideològica	Sistema escolar
Entrevistada 10	L'educació és un sistema	El professor és un transmissor	Passiu	Recursos humans	Lectura tècnica	Alumne
Entrevistat 11	L'educació és un jardí	El professor és un jardiner	Actiu	Recursos humans	Lectura ideològica	Sistema escolar

Annex 2: guió entrevista

Entrevista professors

Bloc 1- Contextualització:

- Em podria dir quins estudis té finalitzats actualment?
- Actualment es troba cursant alguns estudis acadèmics? Em podria explicar quins i fer un breu resums en què consisteixen?
- Quan s'inicia el seu interès per ser professor/a?
- Em podria dir quina formació acadèmica tenen el seus pares?

Bloc 2- Nivell socioeconòmic:

Trajectòria laboral o acadèmica

- Em podria explicar el seu pas per l'educació quan era estudiant? (quan anava a l'escola, a l'institut, a la universitat, etc.)
- Quin tipus d'estudiant considera que era?
- Em podria enumerar els seus darrers llocs de treball i fer un breu resum de la feina que realitzava?
- Considera que ha seguit una trajectòria ascendent en algun dels seus llocs de treball? És a dir, ha augmentat el seu grau de responsabilitat?
- Pensa que la seva feina es correspon amb el seu nivell de formació acadèmica? En tots els seus aspectes?

Dedicació laboral dels pares

- Podria recordar el pas per les feines dels seus pares?

Activitats temps d'oci

- Si és tan amable, em podria fer un resum de les activitats que realitza en un dia d'oci qualsevol?
Hi ha alguna activitat d'oci que li agradaria realitzar i no pot? Si és així, per quin motiu?
- Considera que per passar el temps d'oci cal realitzar alguna despesa econòmica remarcable? Perquè?

Bloc 3- Educació: Aquest és el darrer bloc. Aquí entrarem ja de ple en el tema de l'educació.

Percepció sobre l'educació i l'escola

- Em podria definir que és per vostè l'educació?
- Quin paper creu que té l'escola dins l'educació?

Percepció política sobre l'educació i l'escola

- Ha tingut l'oportunitat de llegir la darrera llei de la LOMCE?
- Quina és la seva opinió envers el discurs del canvi de nom d'assignatures com Educació per la Ciutadania o la reducció de la branca d'humanitats?
- Situats ara en el context espanyol, des de l'any 1970 s'han realitzat 12 reformes educatives de les quals 7 han suposat grans canvis en la llei i l'educació. Quina és la seva opinió envers això?
- Quin paper considera que té l'escola envers la llengua? I respecte la cultura del lloc?

Percepció econòmica sobre l'educació i l'escola

- Pensi, si-us-plau, en un dia a dia qualsevol en la seva escola. Considera que les retallades del Govern en educació li han afectat? Si és que sí, em podria dir en quins àmbits?
- Quina importància creu que té la inversió en Educació?

Opinió paper dels professors en l'educació i l'escola

- Pensi en un dia qualsevol mentre està donant classe: podria descriurem quin paper manté vostè?
- Quin és, segons la seva opinió, el paper del professor dins el procés d'educació d'un alumne? I dins de l'escola?
- Considera que aquest paper s'ajusta amb la seva realitat laboral? Si és que no, perquè?
- Quina relació considera que és l'adequada d'un professor amb un alumne? I amb els pares de l'alumne?
- Què considera, en el seu dia a dia, més important alhora de fer una classe?

Opinió paper dels alumnes en l'educació i l'escola

- Quin és, segons la teva opinió, el paper dels alumnes dins el procés d'educació? I dins de l'escola?
- Què creu que aporta la formació a un alumne?
- Tornant a pensar en un dia qualsevol mentre està donant classe, quin paper diria que tenen els seus alumnes?
- Podria definir-me quin seria per vostè el perfil d'un bon alumne? I el d'un mal alumne?
- Quins són els valors, les actituds i els hàbits que haurien d'aprendre els alumnes les escoles?

Percepció problemes dins l'educació i l'escola

- Quina creu que és/son la causa/es del fracàs escolar?

Preguntes metafòriques sobre l'educació. A continuació li llegiré unes afirmacions. Digui'm, si us-plau, si hi estaria d'acord i perquè.

- “Cal invertir en l'educació perquè la productivitat creixi”
- “Hi ha diverses raons per argumentar que l'educació és important per a millorar la vida de les persones i reduir la pobresa”
- “L'escola i l'educació permeten fer persones més lliures”
- “L'escola és un pas previ per al treball”
- “L'escola és el primer pas pel coneixement”
- “L'escola té una funció democratitzadora”